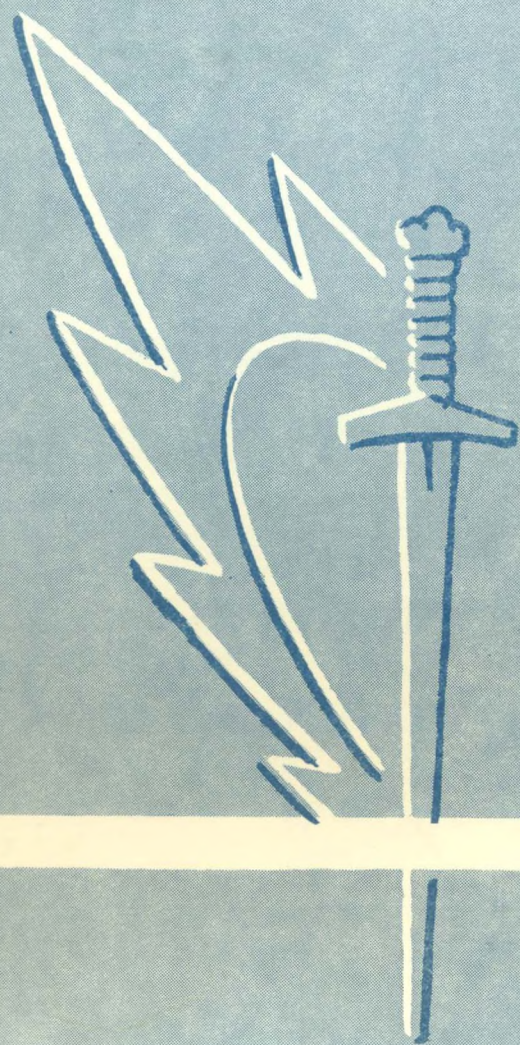

b.p.

CELA ZĪMĒS

49

5 pēdas 4 collas augsts mūris, kas būvēts no derevātīviem cementa ķieģeļiem. Tas norobežo nama durvis no gaŗamgājēju skata un izveido 4 x 60 pēdu lielu terasi, kas aizstāj zāles priekšelpu trūkumu.

Saules nama izmantošana un līdz ar to arī nozīme ir izvērtusies par tādu, kas pārsniedz pat vislielāko optimistu pareģojumus. To izmanto ne tikai latviešu katoļu draudze un organizācijas, bet arī ļoti daudzas citas latviešu organizācijas, draudzes, jaunatnes, sporta un deju kopas, korporācijas un to kopas, kā arī privātas personas dažādām svinībām.

Varētu jautāt — kāpēc Saules namam tāda piekrišana? Atbilde meklējama vairākās plāksnēs. Vispirms Saules namu izmanto visas tās organizācijas un personas tādiem sarikojumiem, kuŗiem Latviešu nama lielā zāle ir par lielu un dārgu, jo Latviešu namā vidēja lieluma zāles nav. Otrkārt, Saules nams atrodas tādā vietā, ka tajā notiekošās skaļākās izdarības, kā dziedāšana vai deju mūzika, nevienu netraucē — var dziedāt un deļot kaut visu nakti. Treškārt, bet ne pēdējā vietā, Saules nams atstāj, kā ir

dzirdēts sakām, «piemilīgu iespaidu», jo sienas namā vienmēr greznotas ar vietējo mākslinieku gleznām. Tādēļ Saules nama bez pārtraukuma ir it kā gleznu izstādes, jo mākslinieki dažas gleznas maina gandrīz ik pārnedeļas. Ja aizkars atvērts, tad skatuves pastāvīgais dekorējums arī itin iespaidīgs. Bez visa minētā droši vien ir arī vēl kau kas cits vārdos neizsakāms, kas saista nama izmanto-tājus.

Pārpratumu novēršanai, šo rakstu no-beidzot, jāpiemin tas fakts, ka nama celšanā ar līdzekļiem piedalījās ne tikai jau minētā mazā latviešu katoļu saimīte Sidnejā, bet tos bagātīgi deva organizācijas un privātpersonas arī no citiem latviešu centriem Austrālijā. Ir ziedojusi daži katoļi arī ārpus Austrālijas — ASV Kanadā, Eiropā. Bet tepat gan arī jāpie-zīmē, ka viss smagums kā darbā, tā arī līdzekļu sagādes ziņā gulās uz Sidnejas latviešu katoļiem un sevišķi uz to akti-vajiem darbiniekiem. Pūles ir vainagojušās panākumiem, un Saules nams kalpo latviešu sabiedrības kultūralajām vaja-dzībām tagad un kalpos arī nākotnē.

Ed. Šmugajs.

VAI PIETURZĪMES DZEJĀ VAJADZĪGAS?

Ik pa laikam atkal un atkal tiek par jaunu diskutēts, vai pieturzīmes literāros darbos, it īpaši dzejoļos, vajadzīgas, vai arī pa daļai vai pat pilnīgi liekas. Paš-reizējos apstākļos šaubas par kommatu, semikolu u.t.t. vajadzību tekstos vēl vairāk var pieaugt, vienkārt, tāpēc, ka dažādās valodās, ar kuŗām mēs, īpaši mūsu jau-nākā paaudze, svešās zemēs labi iepazī-stas, pieturzīmju lietošanā ir vairāk vai mazāk citādas rēģulas, otrkārt, arī mūsu pašu valodā nākuši un nāk klāt no jauna literāri darbi, kur parastās interpunkcijas normas pa daļai vai pat pavisam igno-rētas.

Ja šinī diskusijā gribam atrast kādu atzīstamu atbildi, tad tā visdrošāk, pro-tams, meklējama, konkrētus tekstus iz-

pētot. Šādas analīzes izdarot, pavisam viegli var konstatēt, ka daudzos gadīju-mos vienā vai otrā dzejdarbā nekādas vajadzības pēc pieturzīmēm arī nav. Ilustrācijai daži piemēri. Apskatāmo tekstu rindu varam iesākt ar kādām visai populārām latviešu tautasdziesmām; tās te sniegtas bez kādām pieturzīmēm.

Pūt vējiņi dzen laiviņu
Aizdzen mani Kurzemē
Kurzemniece man solīja
Sav' meitiņu malējiņ'

Arī tam, kas šo dziesmu nekad vēl nebūtu ne lasījis, ne dzirdējis, ja vien viņš pietiekamā pakāpē prot latviešu va-lodu, šī teksta izpratne nesagādās nekādu grūtību: pirmā verba forma pūt tūlīt

Saules nams

parāda, ka te ir uzaicinājums un uzruna un ka tāpat jāsaprot arī formas d z e n un a i z d z e n u.t.t.

Tas pats daudzās citās tautasdziesmās. Pie tam, izrādās, nav nekādas īpašas nozīmes arī vēl tam, vai rakstām vietumis lielos burtus, vai tikai mazos vien, piemēram:

līgodāma upe nesa
zaļu ziedu vainadziņu
dziedādama tautas veda
vainadziņa vijējiņu

Tas pats vēl ļoti daudzos citos tautasdziesmu pantos. Ka tanīs nav nekādu izprašanas grūtību, tam atbilde galvenām kārtām meklējama mūsu klasisko daļu stingri izveidotajā pantu struktūrā, kur pats vielas iedalījums (resp. vārdu izgrupējums) skaidri atdala vienus runas posmus no otriem. Reizē ar to panākts, ka nav nekādu problēmu, kuŗi vārdi saistās ar kuŗiem un kā tie veido grupas, kam piemīt dzejiskas tēlainības kvalitātes.

Pievēršoties mākslas dzejai, tāpat jāatzīst, ka ir daudz tādu dzejdarbu, kur, tāpat kā tautasdziesmām, pats teksta izgrupējums pa rindām dod arī ieskatu par teksta posmojumu, atdalot vienu vēstījumu, vienu poētisku frazi, dzejas gleznu, no otras. Tādos apstākļos šos dzejolus varam it labi saprast un arī aistētiski baudīt, vienalga, vai pieturzīmes liktas, jeb vai nav nemaz. Daži konkrēti piemēri (ar nolūku šē grozīta arī autoru rakstība, visur rakstot mazos burtus).

pāri melniem mūžiem straujš balts kuģis
skrien

skrien bez vēja burās gluži tāpat vien
trejdeviņos krastos varavīksne zied
masta galā zīle sidrabaini dzied
liegi margo kuģī zeltains dzītargrauds
kaijas spārnu galiem putu rakstus jauc
nezināt nevienam kādēļ vilņi zied
kādēļ mastā zīle sidrabaini dzied
pāri salniem kalniem baltais kuģis zūd
kam tas gājis garām dzīvi zūdām jūt

Aleksandrs Pelēcis, fragments no
dzejoļa Panta rei (krājumā Aizsap-
ņošanās, Rīgā 1943, 40. lp.)

Kāds cits piemērs (fragments no
Richarda Rīdznieka dzejoļa Ilzei krājumā
Patiesību meklējot, Kopenhāģēnā 1967,
19. lp.).

vienā mirklī viena pasaule izgaist
bet laikrakstus iespiež kā vakar
un gaiss tikpat dzīdrs kā vakar
saule sniega paliekas kausē
grantētie ceļi jau sausi
drīz vasara būs

Anālizē bez tam rāda, ka ir liels dau-
dzums dzejdarbu, kur pats teksta izkār-
tojums ir, tā sakot, tik suverēns, ka va-
ram tos saprast (un kā literārus darbus
aistētiski baudīt) nevien gadījumā, ja
visas pieturzīmes tanīs atmetam, bet pat
tad, ja tos rakstām ne vairs pantu formā,
bet kā pilnīgi vienlaidus tekstus — kā
parasti mēdzam rakstīt prozu. Daži pie-
mēri.

melna nāves sēkla bij pišli mūsu
plauja aizlaicīgam mieram māj baltu
viršu sauja atkal viena ziema nāk
vēl nav pērnā galā visa mana dvēsele
trīs nebeidzamā salā.

Andrejs Eglītis, krājumā Lāsts,
Stokholmā 1961, 65. lp. (dzej.
bez vārsraksta).

Cits piemērs.

vai tas ir krama cirvis vai grezna
pistole vai tā ir arkebūze vai viegla
florete vai tā ir inku bulta vai
akmens katapults celt ieročus visi
māk tā pāiet gadu simteņi un atkal
jauni nāk

Ēriks Ādamsons, fragments no
Dziesmas par gadusimteņiem
(Raksti I, Stokholmā 1960
231. lp.)

Katrs interesents, kas meklētu pēc vēl
citiem līdzīga rakstura piemēriem, tos
lielā skaitā atradīs, piemēram, Zinaīdas
Lazdas, Veronikas Strēlertes, Andreja
Eglīša, Skalbes, Aspazijas, Raiņa u.d.c.
autoru darbu krājumos, pie tam vēl
visai populāros dzejoļos, tā, piemēram,
tādos kā Aspazijas Bakchanālija (Vij ro-

zes ap galvu...), Pasaciņa (Mazā sirmā kumeliņā...), Mēness starus stīgo, Skalbes Mans namiņš, Ziedoņa idille (Man tecīņa — līnu audeklis...), Dzimentenē (Kā zobens, iesprausts skuju vainagā...), Raiņa Kalnā kāpējs, Senatne utj.

Atzīmējami arī gadījumi, kad atkāpšanās no pieturzīmju likšanas parastās tradīcijas ļauj pat kāpināt poētiskās ekspresijas potenci, tā, piemēram, Imanta Ziedoņa dzejolī (bez virsraksta) krājumā Motocikls, Rīgā 1965, 30. lp. (skat. 3. rindu!):

Svētdien panācu uz ceļa
Meiteni ar kallu ziediem.
Acis zilas zilas zilas
Kur tu iesi, Margarita?

Ja šē 3. rindā būtu salikti kommati, tās izteiksmes spēks ar to būtu daudz zaudējis. Autora intūcija ļāvusi viņam šādā veidā īpaši akcentēt meitenes zilzilo acu skaistumu.

Bet vai pieturzīmes nenozīmīgas ir visos dzejdarbos? Tekstu analīze liecina ko citu: ir arī daudz, pat ļoti daudz tādu dzejoļu, kur interpunkcijas ignorēšana radītu neskaidrību, kas dažkārt var būt visai liela. Ilustrācijai daži piemēri.

Andreja Irbes dzejolī Atbilde (krājumā Vientuļa laiva ir nošu zīme, Vesterosā 1968, 44. lp.) autors kādu fragmentu rakstījis šādā veidā:

šaubieties!

(jo ir jau tā; piemēram — kas zina, kādā puķu podā viņš paslēpis zemi, ko esot pagrābis, laivā kāpdams miklā marta naktī. Varbūt tā ir tikai tāda runāšana?)

Ja autors būtu šo dzejoli iespiedis bez pieturzīmēm, mēs varētu iedomāties, ka tas jāsaprot šā:

šaubieties!

jo ir jau! Tā, piemēram, kas zina? Kādā puķu podā viņš paslēpis zemi, ko esot pagrābis, laivā kāpdams' Miklā marta naktī, varbūt, tā ir tikai tāda runāšana!

Vēl citādāk pārkārtojot pieturzīmes, iespējamas dažas citas satura variācijas.

Valža Krāslavieša dzejolī Atzišanās

(krājumā ar tādu pašu virsrakstu, Kopenhāgenā 1968, 2. lp.) pirmais pants ir šāds:

Jā;

esmu nepatiesi zvērējis,
sirpjēm un krustiēm,
un baltgalvju ērgļiem melojis,
acis skatoties, smaidot melojis,
bieži jo bieži.

Ja šis teksts būtu gluži bez pieturzīmēm, to varētu interpretēt arī šā:

Jā,

esmu nepatiesi zvērējis
sirpjēm — un krustiēm
un baltgalvju ērgļiem melojis u.t.t.,

kas dod pavisam citu satura niansi! Pie tam iespējamas vēl dažas citas interpunkcijas variācijas, sniedzot vēl citādākas satura versijas.

Zīmīgi, ka dažu autoru dzejoļu krājumos sastop gan dzejoļus ar tradicionālo interpunkciju, gan turpat blakus citus, kur pieturzīmju pilnīgi trūkst, piemēram, Pāvila Johansona krājumā Sudraba ceturksnis (Kopenhāgenā 1968), 15. un sek. lp. dzejolis Viņa un marionetes, kam punkts pielikts tikai pašās beigās. Līdzīgi arī brāļu Grašu kopkrājumā Ogles kvēlo (Kopenhāgenā 1968) Uldis Grasis blakus dzejoļiem ar pieturzīmēm kādu (Sārtais rīts, 12. lp.) iespiedis bez tām, tikai beigās pievienodams daudzpunktī. Taču tiklab Johansona kā Graša dzejoļu saprašānai, kā varam konstatēt, tas nav kaitējis.

Turpat brāļu Grašu krājumā, otrā daļā, Austris Grasis apliecinājis lielu patiku likt lietā pieturzīmes — un daudz vietās pārspilāti bagātīgi, cerēto efektu vāji panākot (skat., piemēram krājuma 21., 22., 23. u.c. lpp.).

Dažkārt var sastapt dzejdarbus, kur tradicionālā kommatu lietošana ignorēta ik pa posmam, skat., piemēram, Tālivalža Kikaukas poēmā Zēns un pūķis (Kopenhāgenā 1967) starpposmu iestarpinājumus 5., 8., 14. un v.c. lpp.; 5. lp. iespīestais teksta posms ir šāds:

Mūsu zēns no valzivs
valzivs nebaidās,

Pūķis viņa draugs ir
draugs ir labākais.

Skolas gramatikas prasība būtu — likt kommatu arī 1. un 3. rindas beigās. Tā kā atbilstošajās vietās kommati nav likti nevien minēto lappušu tekstos, bet līdzīgās pozīcijās arī vēl 18., 21., 27. un 30. lp., tad skaidrs, ka autors minēto interpunkcijas ignorējumu ekspresijas kāpināšanai izvēlējies pilnīgi apzinīgi; salīdz. iepriekš par Imanta Ziedoņa dzejoļa fragmentu sacīto.

Šķiet, ka iepriekš minēto piemēru pietiek (to skaits, protams, varētu tikt visai palielināts!), lai bez aizspriedumiem atzītu, ka dzejošana, dzeidarbu uztveršanai un aistētiskai baudīšanai neko nekaitējot, iespējama arī, pieturzīmes pa daļai vai pilnīgi atmetot. It īpaši tas iespējams tur, kur, kā jau sacīts, kādi citi saistītās valodas elementi (izkārtojums posmos un rindās, uzmanīgs vārdu sagrupējums, atbilstoši tos piesaistot centrālajiem frazes kodoliem utj.) doto tekstu organizē mūsu uztverei viegli pieejamā veidā.

Par iedomīgu kritiķu dažkārt it augstprātīgām pamācībām, kā būtu jārakstā dzejoļi, daiļdarbu autoriem gadījumu vairumā atliek, protams, tikai pavīpsnāt. Tā arī pieturzīmju jautājumos autoriem pašiem atrodams savs ceļš

Atradīsies dzejnieki, kas apgalvos, ka

viņiem gluži vienalga, vai viņu sacerējumu kāds lasa — un ja lasa, vai tos saprot, vai ne. Tiem autoriem, kas ir pretējās domās, nebūs lieki katrā atsevišķā gadījumā rūpīgi apsvērt, kā panākt, lai lasītājs visaugstākā pakāpē spētu iejusties viņu priekšstatu un noskaņu pasaulē — oiktāl tas mums mūsu tagadējā attīstības pakāpē vispār iespējams.

Nav šaubu, ka vispilnīgāk tas būs tad, ja lasītājs nekur nebūs spiests apstāties pie atsevišķiem dotā darba izteicieniem, lai pārdomās pētītu to īsto jēgu un mēģinātu uzminēt autora sniegtā teksta saturu — un arī zemtekstu, bet spēs turpat vai acumirkli uztvert doto daiļdarbu (resp. attiecīgos tā posmus) tā totalitātē kā, ja tā var teikt — poētisku akordu rindu. Tā kā tradicionālais pieturzīmju izlietojums šādu tīri vai momentānu dzeidarbu uztveri un aistētisku baudīšanu stipri atvieglo un sekmē, tad autoriem nekad nevar būt liekas pārdomas, vai viņi, pieturzīmes atmezdami, lasītājam savu sacerējumu nepasniedz kā kādu grūtu rebusu vai gandrīz neatšķetināmu krustvārdu mīklu.

Ir raču tā, ka meklējumi, par kuriem kādreiz teica ar frazi, kas tagad šķiet pavisam banāla — «ceļš no sirds uz sirdi» — tie savā būtībā tomēr ir un paliek vienmēr jauni. Paaudzēs pēc paaudzēm.

Kārlis Draviņš.

PASAULES IZGAISMOŠANA

GUNARA JANOVSKA STĀSTI UN ROMĀNS

Gunars Janovskis. Nelūgtos ciemos. Stāsti. Gvido Brūvera vāks. Grāmatu draugs, 1970. 245 lpp.

Epikas īsās formas — novele un stāsts šai laikā nīkuļo visās tautās. Izdevējiem stāstu grāmatas neatmaksājas izdot, jo lasītāji tās nepērkot. Autoram neatmaksājas rakstīt, jo gar dažu romānu vai stāstu ir lielākas pūles, nekā uzrakstot romānu. Gunars Janovskis tāpēc peld pret laika

straumi, laizdams klajā arī dažu stāstu grāmatu.

Neliekas, ka Janovska stāsti rastos no materiāla, kas palicis pāri, rakstot romānus. Gribētos apgalvot, ka Janovskis pēc savas iedabas ir tieši stāstu un noveļu rakstnieks, un viņa romāni radušies, izvēlēto vielu paplašinot vai arī savijot kopā vairāku stāstu pavedienus.

Šai laikā nemēdz novilkt stingras robežas starp literārajiem veidiem un žan-